

Riscul inundațiilor și încrederea socială

Eugen Avram, Iuliana Armaș
Universitatea din București

The citizens in Danube Delta are living with the latent and permanent concern about a flood. In this study we were interested to reveal significant aspects of citizens' attitudes in relation with the probable natural risk, in particular the anticipations of flood occurrence, the behavior during the event, evaluations of consequences, support factors and subjective vulnerability (vulnerability out of danger). A non-probabilistic convenient sample of 143 participants was investigated in a field investigation based on an open-ended questionnaire containing both demographic variables and perceptions about the probable risk. Content analysis revealed concrete aspects of subjects' perceptions (correlations between attitudes, differential perceptions).

Keywords: flood, citizen, subjective vulnerability.

Address of correspondence: Eugen Avram, University of Bucharest, Department of Psychology, E-mail: eugenavram@yahoo.com

Riscul inundațiilor este trăit într-o manieră tensională de către locuitori zonelor vulnerabile. Întotdeauna se subliniază responsabilitatea „autorităților locale”, a „instituțiilor statului”, a „guvernului” sau a altor organisme în inițierea și soluționarea crizelor cauzate de factorii de mediu. Încrederea socială în organizații reprezintă un aspect prezent în mintea cetățenilor. Imaginea și angajamentul lor față de instituții sunt în mod direct legate de capacitățile de intervenție instituțională în situațiile de criză comunitară. Suportul instituțional scade vulnerabilitatea oamenilor, pentru că ei știu că se pot baza pe un ajutor concret. Dacă oamenii nu au așteptări cu privire la suportul instituțional, atunci se simt mai vulnerabili în fața riscului de mediu. De aici derivă problematica încrederii sau neîncrederii. Ajutorul „umanitar”, implicarea „organizațiilor umanitare”, lipsa intervenției sau intervenția superficială a organizațiilor din comunitate sau ale statului crează tensiuni, atitudini negative manifestate prin critici și asociate cu scăderea popularității instituțiilor sociale.

Încrederea și capitalul social

Încrederea deține un rol cheie în menținerea echilibrului sistemelor sociale și comunităților. Într-o societate sau comunitate coerentă, oamenii se sprijină unii pe alții pentru că ei se consideră membrii ai unei colectivități de încredere mutuală, chiar dacă totuși normele și regulamentele își fac simțită influența: deși stabilitatea și prosperitatea unei societăți sau comunități se bazează pe *lege*, *contract* și *raționalitate economică*, totuși, este critic ca acești factori să fie mediați de *încredere*, *reciprocitate*, *datorie* față de comunitate și *obligație morală* (vezi Fukuyama, 1995). În timp ce primele sunt dezvoltate prin evaluări *raționale*, cele din urmă evoluează prin practică și deprindere *socială* (*ibidem*).

Încrederea este o componentă a capitalului social. Privind înapoi întreaga evoluție a societăților, încrederea a

fost unul dintre cele mai importante concepte socio-politice. Are potențialul de a pătrunde aproape orice aspect al culturii. Prin înțelegerea conceptului de încredere, individul obține capacitatea de a privi în profunzime relațiile interindividuale și dependențele care permit funcționarea sistemelor sociale și politice (vezi și Kramer, 1999).

Relațiile strânse se construiesc pornind de la fenomenul încrederii și se formează spontan în interiorul grupurilor sociale, creând atât *capital social*, cât și *reciprocitate normativă* (Fukuyama, 1995). Principalele dimensiuni ale capitalului social sunt considerate a fi: *încrederea*, *regulile și normele formale* ce guvernează acțiunile sociale/ colective, tipurile de *interacțiuni sociale*, *resursele* „rețeliste”, precum și alte *caracteristici* ale acestora, *legăturile sociale informale* (Liu și Besser, 2003). După Narayan și Cassidy (2001) componentele principale ale capitalului social sunt considerate a fi capitalul organizațional și capitalul uman. *Capitalul organizațional* se referă la *cunoașterea* colectivă pe care indivizii o împărtășesc printre organizații, guverne sau alți indivizi. *Capitalul uman* se referă la *abilități* unice și *expertize* deținute de indivizi (Fukuyama, 1995). Combinația dintre capitalul organizațional și cel uman determină gradul în care comunitatea și societatea pot colabora și coopera pentru a obține beneficii mutuale. Capitalul social diferă de alte forme de capital din moment ce tinde să fie creat și transmis prin mecanisme culturale precum religia, tradiția și obiceiurile istorice. Astfel, prin mecanisme culturale active capitalul social poate fi alimentat și lăsat să crească (*ibidem*).

Încrederea, ca dimensiune a capitalului social, joacă trei funcții/ roluri cheie în interacțiunea dintre oameni și organizații:

1. încrederea *menține structura socială globală* a unui sistem și nu poate fi substituită de frică sau autoritarism, stabilitatea trebuind mai degrabă să se bazeze pe *încrederea mutuală* dintre actori. Fără credința că rezultatul tranzacției

va fi echitabil, doar cei necugetați ar putea să se implice.

2. Încrederea *joacă rolul adevărului*: când există încredere mutuală, ambele părți sunt capabile să evalueze mai corect și sincer proporțiile relațiilor lor, decât dacă nu ar fi avut încredere unul în celălalt. În organizațiile cu un nivel de încredere scăzut, proporția lucrurilor tănuite tinde să fie mai mare decât a celor dezvăluite, în timp ce în organizațiile unde încrederea este crescută, toate interesele actorilor pot fi cunoscute și fiecare grup poate să lucreze în aceeași direcție. Organizațiile independente, având relații bazate pe încredere, tind să aibă performanțe mai ridicate și să fie mai centrate pe realitate decât acelea care se bazează pe forță și intimidare, care prezintă o ineficiență inerentă.

3. Încrederea este indispensabilă pentru *supraviețuirea socială*. Acceptând adevărul, oamenii devin mai deschiși spre a învăța, neavând motive pentru a fi defensivi. Într-o societate modernă, muncitoare, organizațiile și managerii care sunt incapabili să se slujească de experiență, cunoștințe, informații și inteligența tuturor membrilor, sunt înclinate spre eșec. Este deseori uitat faptul că organizațiile sunt, de fapt, sisteme care trebuie administrate într-o manieră ce permite libertatea, mai degrabă, decât restricția cunoștințelor indivizilor (Carnevale, 1995).

Studiul încrederii în comunitate, în instituțiile locale sau statale are o valoare deosebită pentru înțelegerea unor mecanisme, psihologice, sociale existente în comunitățile „de risc”, dar și pentru elaborarea unor strategii de management al crizelor (vezi și Armaș și Avram, 2008). S-a descoperit că *încrederea* are legătură cu *implicarea în comunitate*. Cei care participă activ la activitățile comunității sunt în general mai încrezători și mai demni de încredere decât vecinii lor, comparabil mai pasivi. Reversul este că indivizii care au încredere în ceilalți sunt mult mai înclinați spre implicare comunitară. Indiferent de ordinea sau de caracterul simultan al apariției celor două fenomene este evidentă existența unei legături substanțiale între înclinația către încredere și gradul de implicare în comunitate. Când oamenii sunt implicați pe plan civic, ei au un control mai mare asupra direcției în care evoluează comunitatea și construiesc relații cu alți membri activi, întărind și încurajând ulterior interacțiunile oneste și deschise (Putnam, 2000).

Alternativ, în comunitățile cu niveluri joase de angajament civic, sistemul democratic tinde să fie sever provocat. Deoarece unele dintre principiile de bază democratice sunt *participarea* și *regula majorității*, o democrație nu poate supraviețui mult timp fără suportul unei pluralități a membrilor săi. În cazul în care comunitățile cred că nu sunt reprezentate obiectiv și devin descurajate politic, apare un potențial semnificativ pentru revoluție politică și socială (Miller, 1974).

O serie de cercetări au avut ca obiect analiza factorilor de suport în urma unor evenimente traumatice, inclusiv cele naturale. House (1983) a identificat trei seturi de factori care au implicații în asigurarea unui suport social oamenilor aflați în impasul existențial datorat unor evenimente naturale: caracteristicile individuale (factori de personalitate care predispon oamenii să fie mai altruști), proprietățile relațiilor interumane (trăinicia și cooperarea în relațiile de vecinătate) și contextul comunității (cultura relațiilor de sprijin, responsabilitatea factorilor de decizie) (House, 1983). Dunkel-Schetter și Skokan (1990) au identificat acele *caracteristici individuale* care predispon oamenii să acorde suport celor năpăstuiți: credința că omul nu poate controla evenimentele; empatia pentru soarta bolnavului; experiența personală în situații stresante; cred că a oferi suport implică doar costuri mici; au capacitatea

de a recunoaște și acționa în acord cu presiunile normative pentru a oferi suport în situații presante (vezi Dunkel-Schetter și Skokan, 1990).

Studiile referitoare la *relațiile interumane facilitatoare* au demonstrat că sunt suportive mesajele clare (care nu sunt încărcate de ambiguitate) și care duc la cunoașterea factorilor stresanți. De asemenea, s-a găsit că oamenii tind să se sprijine reciproc când descoperă că au caracteristici similare sau că trăiesc în proximitate rezidențială, de cele mai multe ori aceștia caută să se cunoască reciproc și să-și împărtășească experiența (Haines, Hurlbert și Beggs, 1996).

Referitor la *contextul comunitar*, Drabek a ajuns la concluzia că subiecții care se simt mai sprijiniți sunt aceia care au trăit mai mult în comunitățile lor, au un nivel înalt de atașament față de comunitate, percep politicile locale ca favorabile, de încredere, au apartenență la organizații locale (Drabek, 1986). Fukuyama (1995) a subliniat că gradul de colaborare și implicare necesar pentru crearea capitalului social și a unei *comunități morale* nu poate fi dobândit prin decizia de *investiție rațională*. Individul trebuie să devină deprins cu normele morale și valorile unei *comunități bazate pe încredere*. Cu toate acestea, comunitatea însăși trebuie să adopte norme integrale înainte ca încrederea să devină deplin generalizată printre membrii săi (Fukuyama, 1995).

Încrederea a fost studiat în raport cu instituțiile locale, ea fiind considerată “o condiție necesară într-o democrație funcțională” (Ulmann-Margalit, 2004, p. 75). Confucius (551-479 I.H.R.) considera încrederea ca fiind “baza pentru toate relațiile sociale importante, facilitând comportamentele prosociale” (Hann, 1968). Mulți clasici din filozofie și științe sociale au subliniat importanța încrederii în prevenirea vulnerabilității sociale pe fondul paraliziei vieții sociale (*ibidem*).

Încrederea cetățenilor în instituțiile sociale este un fenomen social influențat, printre altele, de particularitățile societății, nivelul socio-economic al cetățenilor, mentalitatea locală, etc. Încrederea cetățenilor într-o organizație poate fi efectul încrederii pe care aceștia o au față de oamenii care lucrează în acea instituție. Când organizațiile locale controlează acțiunile și sentimentele publice recurgând la utilizarea forței, în locul încrederii, o eficiență este mult mai scăzută, costuri sunt mai mari. Mult mai eficiente sunt strategiile care fac apel la construirea încrederii mutuale, ele anulând metodele dăunătoare din punct de vedere social (Putnam, 2000).

Goffman (1963), în studiile sale de micro-sociologie despre interacțiunea socială cotidiană, descrie rolul esențial al încrederii în *menținerea proceselor sociale*. Henslin (1968) a oferit numeroase perspective empirice cu privire la dinamica *încrederii în viața cotidiană*. El a confirmat presupunerile care subliniază impactul încrederii în activitatea practică și a consolidat studiul încrederii la nivel individual, pe care o numea *încredere personală*. În studii încrederea este introdusă ca variabilă în experimentele tip „dilemă a prizonierilor”, când agenții aleg să coopereze sau nu (Kee și Knox, 1970), abordare adoptată și peste ani de alți autori (vezi Axelrod, 1984; Dasgupta, 1988; Coleman, 1990).

După Luhmann (1979) încrederea este un *mecanism* care ajută la *reducerea complexității sociale*. Problematika încrederii este solicitată într-un context social în care oamenii experimentează realități complexe, copleșitoare, ei neputându-se baza foarte mult pe continuitatea proceselor sociale într-un mediu care s-ar caracteriza prin imperfecțiunea „așteptărilor raționale” (*ibidem*). Este perioada în care se operează distincția importantă dintre

încredere în persoane și încredere în sistem. Capătă o pondere tot mai mare studiul încrederii legate de o serie de „medii generalizate de comunicare” (Luhmann, 1979).

Cercetătorii *încrederii sociale* și-au orientat studiile asupra liderilor locali, politici sau reprezentanți ai altor categorii de instituții. S-a accentuat interesul pentru *deslușirea surselor* prin care încrederea poate fi promovată în societate (vezi Cook, 2001). S-a discutat intens cu privire la conceptul de *obligație socială* și la *delimitarea componentelor* performanței, competenței în posturile de responsabilitate socială (vezi Barber, 1983). Propunerile de dezvoltare socială au subliniat că pentru a deveni sau a fi de încredere, un decident social trebuie să dețină o serie de *calități* și să asigure continuitatea proceselor sociale. În acest sens, Zucker (1986) stabilește distincția dintre *încrederea „bazată pe proces”* și *încrederea „bazată pe caracteristici”* (amândouă specifice persoanei). În plus încrederea este conceptualizată *la nivel de instituție*. Zucker arată importanța relației dintre *încrederea „bazată pe instituții”* și celelalte două forme existente la nivel individual. Analizele se bazează pe exemplificări referitoare la schimbările fundamentale din sistemul socio-economic din secolul al XIX-lea și începutul secolului XX (vezi Zucker, 1986).

Centralitatea încrederii în științele sociale este decretată în 1990 de către Giddens, care analizează profund argumentele în favoarea modernității acestei viziuni pentru înțelegerea societății contemporane *în totalitate*. El postulează un principiu fundamental, cu largi implicații în psihologie și anume că, în modernitatea târzie, *încrederea trebuie să fie cultivată activ la nivel interpersonal*, datorită instabilității relative a bazelor sociale pentru încredere (Giddens, 1994).

Creșterea a interesului față de studiul încrederii s-ar datoră „unei urgențe a conștientizării că bazele pentru cooperarea socială, solidaritate și consens au fost erodate și de aceea este nevoie de căutarea unor noi alternative” (Miszal, 1996). Și la început de nou mileniu se pare că erodarea încrederii cetățenilor în societate rămâne o problematică de actualitate (Cook, 2001).

Psihologia riscului de mediu

Pentru o mai bună înțelegere a cadrului în care se problematizează crizele environmentale, trebuie să ne referim la una dintre cele mai sugestive caracterizări a societăților moderne care a fost propusă în domeniul sociologiei: cea a *societății de risc*. Se consideră că riscul este un element caracteristic al societăților post-moderne sau moderne-târzii, ”societăți de risc”, după cum le numește Ulrich Beck. Deși pare excesiv să luăm riscul ca fiind singurul element ce caracterizează societatea noastră, este adevărat că tema riscului se află în multe discuții despre politica environmentală (Garcia-Mira *et al.*, 2008).

Originile percepției și acceptarea riscului se situează în factorii sociali și culturali, reacția la pericol în mod normal fiind mediata de influențe sociale transmise în mediul înconjurător de către alte persoane (vecini, prieteni, colegi, etc), precum și de către instituții și mass-media. În cele mai multe cazuri, percepția riscului se poate forma după un *act de conștientizare* al persoanei și este strâns legat de conștiința mediului înconjurător (*ibidem.*).

Pentru înțelegerea reacțiilor la risc se analizează procesul de amplificare, bazat pe ideea că unele evenimente sau pericole au un impact cu efecte secundare care depășesc efectul imediat pe care îl produce,

interacționând cu procese psihologice, sociale, instituționale și culturale care măresc sau reduc percepția individuală a riscului și pot modela comportamentul consecvent al cetățenilor (Renn *et al.*, 1992, *apud. ibid.*).

Amplificarea socială are loc când reacțiile verbale sau comportamentale produc efecte secundare ce influențează persoane diferite de cele afectate la început. O particularitate a acestui proces este aceea că amplificarea se poate produce ca o *intensificare a riscului perceput*, sau că se poate traduce într-o cerere de soluționare a situației de către instituțiile care au provocat-o, poate de asemenea să implice atenuarea riscului perceput (Renn *et al.*, 1992, *apud. ibid.*). Rezultatul depinde de felul în care interacționează procesele psihologice, instituționale și culturale menționate.

Câteva variabile ce pot oferi o explicație a fenomenului de amplificare sunt (Garcia-Mira *et al.*, 2008):

- *consecințele fizice pentru teritoriu*. Devastarea ariilor geografice - populația devine conștientă de magnitudinea consecințelor.

- *acoperirea mediatică*. Mass media este un factor important în amplificarea sau atenuarea reacției publicului la risc, de vreme ce răspunde în funcție de preocupările sociale și joacă rolul de actor activ ce mediază între riscul incendiilor și incendii. Cu toate acestea, publicul nu este doar un receptor pasiv ce primește informație, deoarece persoanele se bazează pe diverse surse de informație și înțelegere (experiența personală, mass media, conversații informale, Internet). Mass media, pe de altă parte, nu este neapărat o influență negativă asupra percepției riscului. Publicul general este capabil să înțeleagă “senzaționalismul”, intențiile și stilul informației primite. Deci, când persoanele vor informații pe teme importante sau vor să verifice faptele, caută versiuni diferite, apelează la medii de comunicare diferite, căutând surse variate când îi interesează. Este clar că mass media stabilește agenda preocupărilor publice, dar această atenție selectivă este mai importantă când persoanele nu au o relație directă cu riscul: cu alte cuvinte, când există puțină informație în mass media și în același timp exista o experiență redusă în această tema, se sporește nesiguranța publică.

- *percepția socială a acțiunii guvernului și a instituțiilor*. În această dimensiune, încrederea și credibilitatea sunt doi factori esențiali când este vorba de înțelegerea perspectivelor populației legate de riscul pentru mediul înconjurător;

- *încrederea* depinde de circumstanțele, experiențele și necesitățile economice și culturale. Factorii subiectivi (experiențe personale, implicarea publică) și circumstanțele (a locui în împrejurimile amenințate) pot face ca locuitorii să devină foarte neîncredători;

- *consecințele socio-economice și politice* - rolul instituțiilor și informația oferită publicului în legătură cu riscul determină credibilitatea și încrederea percepută. În fața posibilităților riscuri ale incendiilor pentru mediul înconjurător, oamenii caută informație și asistență de la instituțiile care consideră că au experiență, putere și responsabilitate de a ajuta (politicieni și guvernanți).

- *atribuirea responsabilității* generează un *sentiment de control* asupra evenimentelor, din moment ce se știe cine este responsabil de problemă și cine este responsabil de a găsi soluția. Nu este deloc o sarcină ușoară atribuirea responsabilității în cazul problemelor mediului înconjurător. În căutarea vinovatului, oamenii dau vina pe guvern, deoarece nu reușește să protejeze.

Percepția socială a implicațiilor riscului inundațiilor reprezintă o problematică prezentă în multe decizii, trăiri emoționale și comportamente ale cetățenilor care trăiesc în zonele de risc. La nivel subconștient, cetățenii zonelor cu risc percep probabilitatea riscului inundațiilor și au sentimentul de pregătire pentru o eventuală criză. Modelele psiho-comportamentale ale locuitorilor din aceste așezăminte cuprind conținuturi referitoare la „riscul apelor”.

Încrederea în autorități, speranța suportului social și vulnerabilitatea la risc constituie cele mai importante aspecte în acest context al cercetării relației dintre om și dezastrul cauzat de inundații. Modul în care riscul este trăit de persoană, influențându-i viața reprezintă o problematică cu implicații semnificative asupra vieții personale și chiar sociale. Vulnerabilitatea subiectivă cuprinde seturi cognitive și afective, dar și acționale. Seturile cognitive sunt de fapt scheme și scenarii cognitive cu privire la comportamentul persoanei în raport cu probabilitatea și pregătirea pentru risc, cu privire la consecințele probabile ale evenimentului. Există o serie de scheme și scenarii cognitive legate de inundații.

Obiectivele studiului

Ca *obiective* de studiu ne-am propus: studiul unor aspecte psihologice privitoare la percepția riscului inundațiilor în zonele de risc; relevarea unor date descriptive referitoare la percepția localnicilor în raport cu riscul inundațiilor; evidențierea relațiilor între variabilele cercetării (încredere vs. neîncredere în autorități, percepția factorilor de suport și dimensiunile vulnerabilității psihologice și sociale); identificarea categoriilor de persoane care prezintă nivele mai ridicate de vulnerabilitate subiectivă în raport cu riscurile și evenimentele de criză.

Fiind un studiu explorativ am recurs la lansarea unor *ipoteze generale*: am presupus că există percepții comune cu privire la factorii de risc; localnicii diferă din punctul de vedere al încrederii în autorități și al vulnerabilității psihologice în funcție de o serie de variabile demografice, socio-economice și psihologice.

Metodologia cercetării

Participanți

În cercetare au fost incluși 143 de persoane (86 cetățeni din localitatea Sf. Gheorghe, jud. Tulcea, 21 subiecți din zona centrală a orașului Tulcea și 36 din cartierul Tudor Vladimirescu/ Tulcea - zonă de risc major); vârsta subiecților variază între 18-82 de ani ($M=53.45$, $SD=15.47$); 75 (52.4%) bărbați și 68 (47.6%); ani de școală de la 1 la 20; statut economic: între 100 RON și 13000 RON venit în gospodărie; ocupația: 29 (20.3%) angajați la stat; 11 (7.7%) pescari, 8 (5.6%) patroni, 53 (37.1%) pensionari, 2 (1.4%) elevi/studenti, 28 (19.6%) casnice, 7 (4.9%) alte categorii, 5 (3.5%) nu au declarat statutul social. Sunt 7 (4.9%) chiriași și 136 (95.1%) proprietari.

În această secvență a cercetării am recurs la o abordare strict situațională, fără luarea în calcul a factorilor de personalitate (vezi Armaș și Avram, 2009).

Instrumente și procedură

Din punct de vedere *metodologic*, a fost realizată o etapă de convorbiri cu localnicii zonelor de risc. Afirmările lor au fost standardizate sub forma unor itemi în cadrul unui chestionar. La 6 itemi s-au solicitat răspunsuri libere, la restul răspunsurile au fost date pe o scară Likert cu 5 trepte (de la 1 - în foarte mică măsură la 5 - în foarte mare măsură). Itemi se referă la următoarele aspecte ale percepției încrederii sociale, suportului social, vulnerabilității psihologice și sociale: a. Cogniții - 1. așteptări (expectații negative la persoană - gospodărie, echilibrul psihic, sănătate - ; anticipări post eveniment: recuperarea resurselor; expectația afectării securității familiei; expectația afectării relațiilor sociale; modul de viață; 2. evaluări, atribuirii: a. încrederea vs. neîncrederea (vina autorităților pentru slabul control al factorilor de mediu); b. Sentimente (sentimentul de jenă : afectează viața de zi cu zi; teama de evenimentul de criză); c. Abilități (pregătirea personală pentru situații de criză); d. Conștientă (dezorientare: trăirea sentimentului de pericol iminent, dispoziție negativă și dezorientare); e. Percepția suportului (suport social general - numeric - ; suport social special - din partea unor entități clare: familie, prieteni, guvern, oficialități locale, etc. Unii itemi ai chestionarului au fost adaptați dintr-un alt instrument de evaluare a pericolelor naturale (Armaș, Avram, 2008).

Rezultate

1. Analize descriptive

Datele calitative oferă posibilitatea surprinderii unor aspecte de detaliu cu privire la percepția și experiența pericolelor cauzate de inundații în ariile Deltei. Cu privire la experiența unor evenimente dificile cauzate de factorii naturali notăm următoarele. În cartierul “Tudor Vladimirescu” pentru 71.5% dintre respondenți cel mai nefericit eveniment cauzat de natură a fost reprezentat de inundații.

În orașul Tulcea, 81.8% participanții menționează ca eveniment periculos cutremurul (amintind de dezastrul din 1977). Aici inundațiile nu sunt un pericol.

În localitatea Sf. Gheorghe, cel mai periculos eveniment natural este reprezentat de inundații (43,3% subiecți) (experiența din anii 1979).

Cel mai mult preocupă pe localnici aspectele vieții și proprietății personale, care ar putea fi afectate de inundații:

- afectarea gospodăriei în caz de inundații ($M=3,44$, $SD=1.25$),
- afectarea sănătății ($M=3,46$, $SD=1.02$),
- afectarea echilibrului psihic ($M=3,59$, $SD=1.05$),
- afectarea familiei ($M=3,64$, $SD=1.15$).

Datele statistice au arătat că au o intensitate de valoare “medie” atitudinile/ evaluările cetățenilor referitoare la:

- atribuirea vinei către autorități pentru un eventual dezastru ($M=3,02$, $SD=1.33$),
- tendința de a fi agitat în situații de criză ($M=3,12$, $SD=1.13$),
- sentimentul că riscul afectează viața de zi cu zi ($M=2,94$, $SD=1.37$),
- probabilitatea afectării modului de viață din cauza inundațiilor ($M=3,26$, $SD=1.23$),
- temerea pentru riscul inundațiilor ($M=3,19$, $SD=1.21$).

Cu valoare mai redusă par a fi cotați itemii ce se referă la aspectele de suport, pregătire (ce gravitează în jurul răspunsurilor “în mică măsură”):

- nu se anticipă că inundațiile ar strica relațiile cu prietenii, cunoscuții ($M=2,01$, $SD=0.99$),
- capacitatea, pregătirea personală pentru criză are o valoare redusă, spre medie, deci oamenii nu sunt pregătiți foarte mult ($M=2,51$, $SD=0.85$),
- cetățenii nu se așteaptă să fie ajutați de prea multe persoane în caz de inundații ($M=2,25$, $SD=0.77$),
- măsura în care se poate realiza recuperarea pagubelor ($M=2,44$, $SD=0.74$),
- existența unor rezerve personale pentru situații de criză ($M=1,88$, $SD=0.32$).

2. Studii corelaționale

Am recurs la studiul corelațiilor din variabile pentru a avea o reprezentare mai bună a percepțiilor localnicilor în raport cu riscul inundațiilor. Analiza coeficienților de corelație Spearman (bivariat) a relevat o serie de aspecte

ale psihologiei riscului la cetățenii aflați în așteptările cu risc de inundații (Tabelul 1).

Când *autoritățile sunt investite cu vina* neluării unor măsuri, oamenii se simt mai dezorientați, se gândesc că în plus gospodăria va fi afectată, crescând probabilitatea ca riscul să afecteze viața de zi cu zi. Neimplicare autorităților are avea legătură cu sporirea gradului de afectare al psihicului cetățenilor și creșterea temerii. Când există vină din partea autorităților scade probabilitatea de a recupera din pierderi.

Dezorientarea oamenilor este cu atât mai mare cu cât există sentimentul că pericolul afectează viața zilnică. Cei care au această temere, vor fi mai dezorientați în situația reală. Oamenii devin dezorientați când există riscul ca inundațiile să afecteze gospodăria, sănătatea personală, securitatea familiei. Dezorientarea este mai mare când oamenii odată cu creșterea temerii pentru risc, dar și odată cu conștientizarea faptului că resursele personale de depășire a crizei sunt reduse.

Tabelul 1. Corelații între variabile.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	Vina autorităților	Dezorientare	Gospodăria	Tensiunea zilnică	Sănătatea	Echilibrul psihic	Mod de viață	Relațiile	Abilități	Salvatorii	Recuperare
1	---										
2	.19*	---									
3	.37**		---								
4	.26**	.23**	.58**	---							
5		.29**	.48**	.58**	---						
6	.26**	.38**	.53**	.50**	.67**	---					
7		.31**	.48**	.50**	.67**	.71**	---				
8	.17*	.27**	.68**	.61**	.66**	.59**	.68**	---			
9			.38**	.38**	.54**	.47**	.58**	.61**	---		
10								.19**		---	
11	.24**	.21**	.69**	.63**	.52**	.57**	.49**	.60**	.40**	.26**	---

** - corelații semnificative la pragul $p < 0.01$.

* - corelații semnificative la pragul $p < 0.05$.

Dezorientarea scade pe măsură ce oamenii au abilități pentru a proceda adaptativ în caz de inundații și când mai mulți semeni se antrenează în a acorda ajutor, sprijin.

Afectarea gospodăriei are legătură cu pericolul perceput al afectării sănătății fizice și psihice, relațiilor de familie, modului de viață, cu cât temerea crește.

Sentimentul că inundațiile afectează viața de zi cu zi are legătură cu gândurile că riscul poate afecta sănătatea, liniștea interioară, securitatea familiei, gospodăria, modul de viață. Cei care se tem mai mult simt că riscul le afectează mai mult viața zilnică. Dacă oamenii se simt siguri pe pregătirea de a face față manevrelor de adaptare, atunci ei nu se mai simt afectați zilnic de riscul inundațiilor.

Sănătatea personală poate fi prejudiciată odată cu daunele pe care inundațiile le aduc în gospodărie, starea psihică, securitatea familiei, modul de viață. Sănătatea este mai vulnerabilă când riscul aplanează zilnic, când autoritățile nu se implică, când există dezorientare. Sănătatea poate fi protejată dacă există priceperi de a lua măsuri de protecție în cazul evenimentului.

Echilibrul psihic, liniștea oamenilor este perturbată pe măsură ce pericolul poate prejudicia proprietatea personală, familia, sănătatea. Echilibrul psihic este cu atât mai mult afectat când localnicii se gândesc mai des la pericol, când temerea este mai mare, când autoritățile par a nu se implica, când dezorientarea crește.

Probabilitatea schimbării modului de viață pe fondul inundațiilor este cu atât mai mare cu cât autoritățile nu iau măsuri, starea emoțională este accentuată, cu cât

inundațiile ar afecta gospodăria, familia, sănătatea personală. Modul de viață este mai puțin afectat când există posibilitatea de a recupera din pierderi.

Relațiile cu prietenii ar avea de suferit mai puțin, și aceasta atunci când gospodăria ar fi afectată, când temerea este mai mare. Dacă oamenii au abilități de a face față, atunci relațiile sociale sunt mai puțin afectate.

Când localnicii au *abilități practice de salvare* și de a lua măsuri în caz de pericol, atunci sunt mai puțin dezorientați, simt că zilnic pericolul este mai redus. Pregătirea trebuie să fie mai mare pe măsură ce numărul de oameni care ar ajuta ar fi mai mic. Cu cât pregătirea este mai mare și ajutorul expectat este mai mare.

Numărul de persoane care ajută este mai mare cu cât dezorientarea este mai redusă și există posibilitatea solicitării de ajutor. Suportul expectat scade atunci când relații cu prietenii, cunoștințele sunt afectate de criză. Suport expectat este mai mare pe măsură ce capacitatea de recuperare este mai mică și rezervele personale sunt mai puține.

Posibilitățile de recuperare a pierderilor scad pe măsura neimplicării autorităților, a accentuării dezechilibrului psihic. Posibilitățile de recuperare par a fi mai mari când resursele personale sunt mai mari. Când rezervele personale sunt scăzute dezorientarea crește și de asemenea crește expectația primirii de ajutor din partea unui număr mai mare de persoane.

3. Analize diferențiale

Am aplicat testul Kruskal-Wallis pentru a studia diferențe de percepție a riscului inundațiilor între subiecți care au caracteristici sau însușiri demografice/ psihologice/ sociale diferite. În raport cu zona în care locuiesc, respectiv “Tudor Vladimirescu” (TV) (22, 15.4% subiecți), “Sf. Gheorghe” (SG) (86, 60.1% subiecți) și “Tulcea Oraș” (TO) (35, 24.5% subiecți), datele statistice au relevat următoarele:

- localnicii din SG acordă cea mai redusă responsabilitate autorităților locale pentru efectele unui dezastru, situația fiind opusă la locuitorii TV (Chi-square (2)=43.31, $p<0.01$).

- distrugerea gospodăriei este expectată mai mult de localnicii TV și mult mai puțin de cei din TO (Chi-square (2)=30.93, $p<0.01$).

- risul inundațiilor afectează viața de zi cu zi la cei din TV mult mai mult ca ceilalți (Chi-square (2)=26.39, $p<0.01$).

- gradul afectării sănătății în caz de inundații este expectat a fi mai mare la localnicii TV (Chi-square (2)=6.92, $p<0.05$).

- securitatea familiei se întrevăde că va fi mai problematică la localnicii din TV și SG (Chi-square (2)=8.01, $p<0.05$).

- relațiile cu prietenii, cunoștințele vor fi mult mai mult afectate în TV și SG decât în TO (Chi-square (2)=16.64, $p<0.01$).

- temerea pentru inundații este net mai mare la localnicii TV, oarecum la cei din SG și aproape deloc la cei din TO (Chi-square (2)=31.97, $p<0.01$).

- în TV și SG oamenii au abilități mai dezvoltate pentru a interveni în caz de inundații, comparativ cu cei din TO (Chi-square (2)=16.43, $p<0.01$).

- cel mai mult cred că vor recupera din pierderi cei din SG, expectația este redusă în TV (Chi-square (2)=37.24, $p<0.01$).

- suportul familiei este semnificativ diferit așteptat, cel mai mult în SG, apoi în TV și apoi în TO (Chi-square (2)=21.51, $p<0.01$).

- suportul din partea prietenilor ar fi cel mai mare în SG și cel mai redus în TV (Chi-square (2)=24.93, $p<0.01$).

- cei din TV așteaptă cel mai puțin de la guvern și apoi cei din SG (Chi-square (2)=31.50, $p<0.01$).

- în TV și SG ajutorul din partea altor organizații este puțin expectat (Chi-square (2)=26.27, $p<0.01$).

În acord cu itemul care solicita participanților să enunțe care vor fi acțiunile pe care le vor întreprinde în cazul în care au pierdut tot s-au evidențiat trei tendințe: subiecți care declară că se vor mobiliza să refacă gospodăria, subiecți care vor părăsi localitatea, subiecți care nu vor ști ce să facă, fiind depășiți de evenimente.

Rezultatele arată că cetățenii care declară că se vor mobiliza să reconstruiască casa și gospodăria se simt mai apti de a lua măsuri în caz de criză comparativ cu cei care declară că vor părăsi localitatea sau decât cei care declară că nu știu ce vor face, fiind depășiți de eveniment (Chi-square (2)=4.97, $p<0.05$). Subiecții care vor părăsi localitatea și cei care vor fi depășiți de evenimente vor avea așteptări mai mici de la suportul acordat de guvern comparativ cu cei care vor fi mobilizați să depășească criza și să își refacă viața (Chi-square (2)=14.11, $p<0.01$).

Cu privire la tipul de suport așteptat, participanții la studiu au enunțat mai multe variante de suport: financiar (20, 14% subiecți), ajutor prin muncă (28, 19.6% subiecți), moral (10, 7% subiecți), bunuri materiale (37,

25.9% subiecți) și combinații din aceste variante (inclusiv alimente, găzduire) (35, 24.5% subiecți) (13, 9.1% nu au declarat nimic la acest item). Rezultatele statistice arată:

- cei care așteaptă suport financiar și material sunt predispuși să acorde mai multă responsabilitate autorităților pentru un eventual dezastru, comparativ cu subiecții care au celelalte categorii de așteptări (Chi-square (4)=4.32, $p<0.01$).

- cei care așteaptă suport moral, ajutor cu forță de muncă și suport mixt apreciază că inundațiile vor afecta mai mult relații cu prietenii, cunoștințele din localitate; cei care așteaptă suport financiar și material întrevăd că relațiile sociale nu vor fi tot atât de mult afectate (Chi-square (4)=9.07, $p<0.05$).

- cei care așteaptă suport financiar anticipă că scăderea numărului de persoane care vor acorda suport (Chi-square (4)=14.09, $p<0.01$).

- cei care prevăd că vor avea nevoie de suport material se așteaptă în mai mică măsură la ajutorul familiei (Chi-square (4)=25.17, $p<0.01$).

- se bazează cel mai mult pe familie cei care așteaptă suport moral (Chi-square (4)=25.17, $p<0.01$).

- cei care așteaptă suport material au expectația mai mare unui ajutor mai mare din partea oficialităților locale (Chi-square (4)=21.36, $p<0.01$), cea mai mică expectație pentru oficialitățile locale o au cei care se bazează pe ajutor cu participare la muncă.

- cele mai mari expectații de ajutor din partea guvernului au aceia care se gândesc că vor avea cel mai mult nevoie de suport material (Chi-square (4)=11.55, $p<0.05$).

În raport cu anii de educației participanții au fost grupați pe mai multe categorii în acord cu nivelurile educației formale. Aceste categorii au fost studiate din punctul de vedere al diferențelor de percepție a riscului inundațiilor (59, 41.3% au până în 4 ani de educație; 26, 18.2% subiecți au între 5 și 8 clase; 31, 21.7% subiecți au 9-12 clase; 7, 4.9% au 13-16 ani de pregătire; 6, 4.2% subiecți au peste 17 ani de pregătire; 14, 9.8% nu au declarat). Astfel:

- cei cu grad scăzut de școlarizare (până în 4 clase) exclud responsabilitatea autorităților în cazul unor dezastru (Chi-square (4)=24.21, $p<0.01$). Subiecții cu grade scăzute și medii de școlarizare (până în 12 clase) întrevăd un impact mai mare al inundațiilor asupra gospodăriei (Chi-square (4)=15.10, $p<0.01$).

- participanții situați la extremele pregătirii (până în 4 clase și cei cu peste 17 ani de educație) au tendința de a reduce importanța inundațiilor asupra vieții de zi cu zi (Chi-square (4)=16.56, $p<0.01$).

- cei cu grade foarte ridicate de școlarizare nu întrevăd afectarea relațiilor sociale din cauza inundațiilor, la extrema cealaltă se situează cei din categoria 4+8 clase, care întrvăd categoric un grad sever de afectare a relațiilor sociale (Chi-square (4)=18.71, $p<0.01$).

- cei mai pregătiți pentru a lua măsuri în caz de criză se simt cei cu 9-12 clase (Chi-square (4)=9.96, $p<0.05$).

- cei cu grad de educație foarte redusă (până în 4 clase) așteaptă mult mai mult suportul familiei în caz de criză, la polul celălalt sunt cei cu peste 17 ani de educație care nu au așteptări la familie (Chi-square (4)=11.53, $p<0.01$).

- se bazează pe ajutorul prietenilor subiecții cu cel mai redus nivel de educație (Chi-square (4)=20.22, $p<0.01$).

- ajutorul din partea oficialităților locale este întrevăzut de subiecții cu educație de până la 8 clase, iar cel mai puțin se bazează pe acest ajutor cei care au între 13-16 ani de educație formală.

- pe susținerea guvernului se bazează cel mai mult subiecții cu educație de peste 13 ani (Chi-square (4)=37.57, $p<0.01$).

- cei care au 4-8 clase se bazează cel mai puțin pe alte organizații (Chi-square (4)=34.03, $p<0.01$).

În raport cu veniturile per familie, participanții la studiu au fost categorizați în mai multe clase în acord cu transformarea veniturilor în euro. Subiecții cu venit echivalent cu până în 200 de euro în gospodărie anticipă că un eventual eveniment de criză va afecta mai mult gospodăria, comparativ cu subiecții care au venituri în familie echivalent cu peste 200 euro (Chi-square (5)=21.88, $p<0.01$) și de asemenea le va afecta mai mult relațiile sociale cu prietenii și alți cunoscuți (Chi-square (4)=18.24, $p<0.01$).

Subiecții care au venitul cel mai mic în familie au așteptările cele mai reduse pentru suportul oficialităților locale (Chi-square (5)=14.63, $p<0.05$) și al altor organizații (Chi-square (4)=15.75, $p<0.01$).

În acord cu gradul de religiozitate declarat (mare - 59, 41.3% subiecți; mediu - 70, 49% subiecți; redus - 14, 9.8%), s-au întrevăzut câteva rezultate semnificative statistic:

- cei cu grad mediu de religiozitate acordă responsabilitate scăzută autorităților locale pentru efectele unui eventual dezastru (Chi-square (2)=15.80, $p<0.01$).

- cei cu grad crescut de religiozitate anticipă efecte negative mai mari ale inundațiilor asupra echilibrului psihologic (Chi-square (4)=10.35, $p<0.01$).

- cei cu grad mediu de religiozitate au cele mai mari așteptări cu privire la recuperarea de după inundații (Chi-square (4)=9.28, $p<0.01$).

- subiecții cu grad scăzut de religiozitate așteaptă cel mai mult suport din partea familiei (Chi-square (2)=8.57, $p<0.01$).

- cei cu grad mediu de religiozitate așteaptă suport mai mult din partea prietenilor (Chi-square (2)=8.56, $p<0.01$) și mai puțin din partea "altor organizații" (Chi-square (2)=9.06, $p<0.01$).

Așadar, cetățenii cu grad crescut de religiozitate comparativ cu celelalte categorii au expectații mai mici referitoare la familie și prieteni, ei așteaptă mai mult de la "alte organizații".

În acord cu gradul de activism profesional, participanții la studiu au fost clasificați în activi și pasivi (pensionari și casnice). Am aplicat testul U și am stabilit că participanții pasivi profesional, comparativ cu cei activi:

- acordă mai multă responsabilitate autorităților locale pentru un eventual dezastru (U= 1870.50, N1=81, N2=57, $p<0.05$ two-tailed).

- sunt mai temători legat de alterarea relațiilor sociale în caz de inundații (U= 1214.00, N1=80, N2=56, $p<0.05$ two-tailed).

- se simt mai pregătiți pentru a lua măsuri de salvare în cazul inundațiilor (U= 1870.50, N1=81, N2=56, $p<0.01$ two-tailed).

- se așteaptă la creșterea numărului de oameni care vor acorda suport (U= 1798.50, N1=81, N2=55, $p<0.05$ two-tailed).

- așteaptă mai mult suport din partea altor organizații (U= 975.50, N1=60, N2=40, $p<0.05$ two-tailed).

În rest între cele două categorii de subiecții nu există diferențe, referitor la suportul familiei, prietenilor, cunoștințelor, oficialităților locale.

Deși eșantioanele referitoare la titlul de proprietar sunt foarte inegale (7, 4.9% chiriași; 136, 95.1% proprietari), totuși am efectuat un studiu cu testul Mann-

Whitney. Datele au arătat că proprietarii anticipă că vor recupera mai mult din pierderile survenite din cauza inundațiilor comparativ cu chiriașii (U= 288.00, N1=136, N2=7, $p<0.05$ two-tailed).

În acord cu apartenența de gen a participanților la studiu am inițiat o serie de analize comparative. Se pare că eșantioanele sunt aproximativ egale (68 de femei, 47.6% și 75 bărbați, 52.4%). Comparativ cu bărbații, femeile prezintă următoarele tendințe în raportarea la riscul inundațiilor:

- cred în mai mare măsură că inundațiile sunt un pericol pentru gospodărie (U= 2014.50, N1=68, N2=52, $p<0.05$ two-tailed).

- anticipă că într-o mai mare măsură inundațiile le va afecta echilibrul psihic (U= 1912.00, N1=68, N2=52, $p<0.01$ two-tailed).

- întrevăd în mai mare măsură afectarea relațiilor cu cunoscuții (U= 2263.00, N1=68, N2=52, $p<0.01$ two-tailed).

- se tem în mai mare măsură de un eventual scenariu al inundațiilor (U= 1910.50, N1=68, N2=52, $p<0.05$ two-tailed).

- se simt mai puțin pregătite să ia măsurile de intervenție în timpul evenimentului (U= 1599.00, N1=68, N2=52, $p<0.01$ two-tailed).

Suportul personal a fost investigat prin itemul referitor la existența unor rezerve pe care oamenii s-ar putea baza în cazul inundațiilor. Dintre subiecți, 23 (86%) au declarat că nu au acest suport, 16 (11.2%) au acest suport, iar 4 (2.8%) nu au răspuns la acest item. Cei care nu întrevăd acest suport prezintă comparativ cu ceilalți următoarele tendințe:

- se caracterizează ca fiind mai dezorientați în situații de pericol (U= 487.50, N1=122, N2=16, $p<0.01$ two-tailed).

- anticipă schimbări mai reduse ale modului de viață în cazul inundațiilor (U= 652.00, N1=122, N2=16, $p<0.05$ two-tailed).

- anticipă suport din partea unui număr mai redus de oameni (U= 617.00, N1=122, N2=16, $p<0.01$ two-tailed).

- se așteaptă la un suport mai mic din partea prietenilor (U= 99.00, N1=122, N2=16, $p<0.01$ two-tailed).

Discuții

Rezultatele cercetării arată că există mai multe categorii de persoane vulnerabile la probabilitatea inundațiilor. Localnicii din cartierul "Tudor Vladimirescu" al orașului Tulcea. Acolo sunt necesare noi strategii de reducere a riscurilor, mai ales că în anul 2006 a existat un eveniment care a lăsat urme traumatice în psihologia oamenilor. În această zonă localnicii acordă o mare responsabilitate oficialităților locale, care vor trebui să prezinte noi direcții de ameliorare a securității în fața inundațiilor. Suportul social este perceput ca foarte redus. Pregătirea comunității și chiar simulările și organizarea de evenimente de socializare ar putea reprezenta direcții de dezvoltare a comunității, obiectivul fiind optimizarea relațiilor de prietenie. Se pot impune măsuri de pregătire individuală pentru dezastru, astfel încât temerile să se reducă.

Subiecții care declară că vor părăsi localitatea și cei care se declară inapți de a face ceva constituie un eșantion important al politicilor locale. Faptul că ei au așteptări reduse de la guvern atrage după sine necesitatea ameliorării imaginii și evidențierea intervențiilor

guvernamentale. Pregătirea sistematică în comunitate rămâne o măsură de bază.

Persoanele cu venituri reduse sunt dezarmate într-o situație de calamitate. Analiza rezervelor comunitare pentru compensarea deficiențelor familiilor nevoiașe și elaborarea unui fond comunitar de ajutor social poate reprezenta o măsură de viitor.

Tineretul și femeile reprezintă categorii care se simt mai vulnerabile, neavând abilități de intervenție în cazul inundațiilor.

Se recomandă efectuarea lucrărilor de proiectare a măsurilor de management al crizelor mai ales în localitățile vulnerabile. Manualul managementului local al inundațiilor trebuie să cuprindă o diagnoză detaliată a resurselor comunitare, a resurselor pe care fiecare familie

le deține. Este utilă întocmirea unei evidențe a persoanelor cu risc de vulnerabilitate din cadrul comunităților, astfel încât să se poată anticipa numărul celor aflați în criză sau blacaj în caz de calamitate.

Îmbinarea măsurilor inginerești, de consolidare sau construcție a digurilor, cu măsurile sociale, de pregătire a comunității trebuie să fie pe deplin susținute de măsurile guvernamentale și locale care să evidențieze pe concret acțiunile care vor fi întreprinse în caz de inundații, fondurile care ar putea fi alocate și calculul acoperirii eventualelor nevoi. Cercetarea vulnerabilității zonale, populaționale în cazurile riscurilor naturale cauzate de inundații reprezintă o resursă importantă a managementului crizelor în comunitățile vizate.

Bibliografie

- Armas, I., Avram, E. (2008). Patterns and Trends in the Perception of the Seismic Risk. Case Study: Bucharest Municipality/Romania. *Natural Hazards*, 44:147-161.
- Armas I., Avram E. (2009). Perception of flood risk in the Danube Delta/ Romania, *Natural Hazards*, 50: 269-287.
- Axelrod, R. (1984). *The evolution of cooperation*. New York: Basic Books.
- Baier, A. (1986). "Trust and Antitrust". *Ethics*, 96: 231-260.
- Barber, B. (1983). *The logic and limits of trust*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Carnevale, D. G. (1995). *Trustworthy government: Leadership and management strategies for building high performance*. San Francisco, Jossey-Bass Publishers.
- Coleman, J. S. (1990). *Foundations of social theory*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Cook, K.S. (2001). *Trust in Society*. New York: Russel Sage Foundation.
- Dasgupta, P. (1988), "Trust as a commodity", In D. G. Gambetta (Ed.), *Trust*, pp. 49-72, New York: Basic Blackwell.
- Drabek, Th. (1986). *Human Systems Responders to Disaster: An Inventory of Sociological Findings*. New York: Springer-Verlag.
- Dunkel-Schetter, C., Skokan, L.A. (1990). Determinants of social Support Provision in Personal Relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 7: 437-50.
- Fukuyama, F. (1995), *Trust: The social virtues and the creation of prosperity*. New York: Free Press.
- García Mira, R., García González, C. & Xosé Luis Barreiro Rivas, X.L. (2008), "Percepția și reprezentarea socială a incendiilor - o integrare a criteriilor obiective și subiective", in Avram, E., (coord), *Psychology in a Positive World*, pp. 270-295, Editura Universității din București, București.
- Giddens, A. (1994). „Risk, trust, reflexivity”. In U. Beck, A. Giddens & S. Lash (Eds.), *Reflexive Modernization*, Polity Press, Cambridge, pp. 184-197.
- Goffman, E. (1963). *Behavior in Public Places: Notes on the Social Organization of Gatherings*. New York: Free Press.
- Haines V. A., Hurlbert J. T., Beggs J.J., (1996). „Exploring the Determinants of Support Provision: Provider Characteristics, Personal Networks, Community Context and Support Following Life Events”. *Journal of Health and Social Behavior*, 37, 3: 252-264.
- Hann, M.S. (1968). „Die Idee des Vertrauens bei Konfuyius”. In J. Schwartländer (Ed.), *Verstehen und Vertrauen*, pp. 27-38, Stuttgart: Kohlhammer.
- Henslin, J.M. (1968). „Trust and the cab driver”. In Truzzi, M. (Ed.), *Sociology and Everyday Life*, pp. 138-158, Englewood Cliff, N.J.: Prentice Hall.
- House, J.S. (1983). „Work Stress and Social Support”. *Journal of Health and Social Behavior*, 27: 250-64.
- Kee, H. W., & Knox, R. E. (1970). "Conceptual and methodological considerations in the study of trust". *Journal of Conflict Resolution*, 14: 957-366.
- Kramer, R. (1999). "Trust and distrust in organization: Emerging perspectives and enduring questions". *Annual Review of Psychology*, 50: 569-598.
- Liu, A.Q., Besser, T. (2003). "Social Capital and Participation in Community Improvement Activities by Elderly Residents in Small Towns and Rural Communities". *Rural Sociology*, 68 (3).
- Luhmann, N. (1979). *Trust and power*. Chichester, England: Wiley.
- Miller, A.H. (1974). „Political issues and trust in government: 1964-1970”. *The American Political Science Review*, 68: 951-972.
- Misztal, B.A. (1996). *Trust in Modern Societies*. Cambridge: Polity Press.
- Narayan, D., Cassidy, M. (2001). "A Dimensional Approach to Measuring Social Capital: Development and Validation of a Social Capital Inventory". *Current Sociology*, 49(2).
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon and Schuster.
- Ullmann-Margalit, E. (2004). "Trust, Distrust, and In Between". In R. Hardin (Ed.), *Distrust*, pp. 60-82, New York: Russell Sage Foundation.
- Zucker, L.G. (1986). "Production of Trust: Institutional sources of economic structure, (1840-1920)". In B.M. Staw, and L.L. Cummings (Eds.), *Research in Organizational Behavior*, Vol. 8, pp. 53-111, Greenwich, CT: JAI Press.